

*Олексій Гончаренко,
Оксана Пильтяй
(Переяслав-Хмельницький)*

НАУКОВО-ДОСЛІДНІ РОБОТИ З ГРУНТОВО-АГРОХІМІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ БУРЯКОВИХ МАШИННО-ТРАКТОРНИХ СТАНЦІЙ ТА ЇХ КОЛГОСПІВ (1934-1937 РР. XX СТ.)

Автори статті аналізують проблеми 30-х років XX століття у галузі агрогрунтознавства, зокрема, проведення науково-дослідних робіт з ґрунтового-агрохімічного вивчення бурякових машинно-тракторних станцій та їх колгоспів.

Ключові слова: агрогрунтознавство, науково-дослідна робота, дослідження ґрунтів, сільське господарство, машинно-тракторні станції.

Нині, у процесі демократичного державотворення і розвитку суспільно-політичного життя, дослідники звертаються до практичних надбань теоретико-методологічних здобутків різних галузей. Одним з актуальних питань освоєння творчої спадщини України є вивчення історії розвитку сільськогосподарської дослідної справи в агрогрунтознавстві у 30-х роках XX століття, аналіз якої дає змогу з'ясувати багато питань сьогодення сільського господарства та організації його наукового забезпечення.

Метою даної статті є дослідити історію проведення науково-дослідних робіт з ґрунтового-агрохімічного дослідження бурякових машинно-тракторних станцій та їх колгоспів у 1934-1937 рр.

З передачею землі селянам, в колективну власність, починають стрімко створюватися колгоспи. Так, в Україні у 1920 р. їх налічувалося – 107, а в 1930 р. кількість колгоспів зросла до 20,8 тис., об'єднавши 38,3% селянських господарств і 41% всіх селянських посівів [1, с. 122].

Із створенням колгоспів змінюється і характер використання землі, а відповідно і вимоги до ґрунтознавства, як науки. Перед науково-дослідними установами, які працювали в області агрогрунтознавства та хімізації сільського господарства, постало важливе завдання: дати найбільш вичерпні відповіді земельним органам і туковій промисловості стосовно того, як найраціональніше з народногосподарської точки зору використовувати удобрення з метою отримання високих врожаїв.

Якщо до 30-х років XX ст., ґрунтознавчі дослідження обмежувалися складанням ґрунтових карт з короткою характеристикою природно-історичних умов, то в 30-х роках минулого століття крім загальної характеристики природних умов виробництво вимагало конкретних агрономічних вказівок і висновків, які були б основним матеріалом при організації території, введенні сівозмін, застосуванні добрив та інших заходів спрямованих на підвищення врожайності сільськогосподарських культур. При організації колгоспів, такі завдання ґрунтознавству були поставлені вперше [2, с. 82].

Поряд із зростанням колгоспів, збільшується кількість машинно-тракторних станцій (МТС), які створювалися на період організації й зміцнення колгоспного будівництва для виробничо-технічного обслуговування колгоспів до тих пір, доки вони будуть підготовлені для власного виробничо-технічного обслуговування без допомоги МТС, стануть самостійною одиницею. Завдяки МТС колгоспи зміцнили, укріпили своє колективне господарство, пристосувалися до сільськогосподарських машин, підвищили кваліфікацію своїх робітників [3, с. 18]. Кількість МТС в Україні зросла з 592 у 1932 р. до 1016 одиниць в 1938 р. [1, с. 122].

Саме на початку 30-х років XX століття в добу розгортання колгоспно-радгоспного будівництва в країні серед заходів по підвищенню продуктивності сільгоспугідь важливе значення мало збільшення цукрового буряку, виробництво якого було покладено на вищезгадані машинно-тракторні станції. Особливо великого значення набувають складання ґрунтового-агрохімічних карт і планів, а також застосування добрив для цих МТС, оскільки організація

раціонального використання ґрунтів можлива тільки на основі глибокого вивчення їхніх виробничих особливостей.

На основі рішення Ради Народних Комісарів СРСР і ЦК ВКП(б) від 5 грудня 1933 року та наказу Наркомзему СРСР від 7 березня 1934 року «Про переведення робіт по складанню ґрунтово-агрохімічної карти МТС районів бурякосіяння», Наркомзем СРСР навесні 1934 року доручив Всеукраїнському науково-дослідному інституту агроґрунтознавства та хімізації сільського господарства під методичним керівництвом Всесоюзного інституту удобрення, агротехніки і агроґрунтознавства (ВІУАА) провести в Україні комплексне ґрунтово-агрохімічне дослідження колгоспів 35-ти бурякових МТС [4, с. 41]. Перед ВІУАА стояло завдання ЦК партії по складанню ґрунтово-агрохімічних карт для 100 бурякових і бавовносійних МТС, з них 50 припало на бурякові МТС. 35 бурякових МТС мала дослідити Україна, а 15 – Курська і Воронежська області [5]. Незабаром виходить Постанова № 107 Наркомзему УСРР від 13 березня 1934 р. «Про обстеження 35 бурякових МТС» [6], в якій було доручено Буряковому управлінню, Всеукраїнському науково-дослідному інституту агроґрунтознавства та хімізації сільського господарства разом з Всеукраїнською академією сільськогосподарських наук провести роботи з метою складання ґрунтово-агрохімічної карти МТС та планів раціонального використання добрив у цих МТС, які в комплексі з усіма агротехнічними заходами забезпечили б високі врожаї бурякових сівозмін і збереження та підвищення родючості ґрунтів.

Основними завданнями ґрунтово-агрохімічного дослідження були такі завдання:

- вивчити ґрунти території МТС та скласти агровиробничі характеристики основних ґрунтових відмін у формі літературного звіту (монографії) для практичного користування агрономами МТС та колгоспного активу;

- встановити на території МТС і колгоспів межі різних відмін ґрунтів і визначити групи ґрунтів, що мають відносно однакову ефективність добрив і основні правила їх застосування, або ж навпаки – виділити окремо різко відмінні ґрунти;

- дати наукову основу для поширення використання наслідків польових дослідів, що проведені на точно фіксованих ґрунтових відмінах, на суміжні з МТС райони. При цьому потрібно визначати важливості правильного застосування добрив у комплексі певних агротехнічних заходів, властивості різних ґрунтів;

- дослідити закономірності поширення окремих відмін ґрунтів на території МТС з метою забезпечення більш правильного та повного використання наслідків польових дослідів з добривами та більш глибокого теоретичного розуміння причин, що зумовлюють різну ефективність добрив у конкретних умовах колгоспного виробництва;

- забезпечити вибір ділянок для польових дослідів з типовими ґрунтами та дослідити ґрунти дослідних ділянок;

- вивчити природні умови та їх зміни під впливом комплексу агротехнічних заходів на стаханівських ланках з метою виявлення оптимальних можливостей одержання найвищих урожаїв цукрового буряку (1935-1936 рр.);

- уточнити та деталізувати ґрунтові карти МТС попередніх років дослідження (масштаб 1:126 000, 1:42 000) з метою доведення їх до ґрунтово-агрохімічних карт М 1:50 000, М 1:25 000 (1936 р.);

- деталізувати уже складену ґрунтово-агрохімічну карту МТС у напрямку доведення висновків дослідження ґрунтів до окремих бригад і ланок на основі поглибленого вивчення природних особливостей та окультуреності ґрунтів колгоспів [7, арк. 52-53].

Ґрунтова агрохімічна карта МТС, відображаючи основні агрохімічні властивості ґрунтів, мала чітко намітити спільні кордони полів сівозмін і розробити систему добрив для колгоспів, які обслуговували МТС. Поруч з агрохімічною картою план хімізації для колгоспів повинен був на основі певних сівозмін, відобразити систему добрив для даного колгоспу і намітити шляхи його реалізації, оскільки всі дослідні роботи повинні відбуватися під кутом зору чіткої та вірної побудови системи добрив [8].

Проведення дослідження ґрунтів території МТС з метою розв'язання вище вказаних завдань вимагало чіткої організації та планування роботи. Всі дослідження пов'язані зі

складанням ґрунтового-агрохімічних карт МТС і колгоспів, поділялися на 4 стадії [7, арк. 54]:

Перша стадія – камерально-підготовчі роботи; друга – польове дослідження ґрунтів (морфолого-генетичне, агрофізичне та виробниче); третя – лабораторне дослідження ґрунтів (агрофізичні, агрохімічні та біохімічні аналізи) виконується паралельно з польовими дослідженнями ґрунтів, і четверта – камерально-заключні роботи, які передбачали оформлення ґрунтового-агрохімічних карт МТС і колгоспів, зведення й опрацювання всіх аналітичних даних, поєднавши їх з даними ефективності добрив, і як завершальний етап – складання монографії.

Крім ґрунтового-агрохімічних досліджень території МТС і колгоспів, проведення польових дослідів із добривами, було організоване детальне агротехнічне й організаційно-господарське вивчення кожного колгоспу, яке включало в себе детальне вивчення історії полів кожного колгоспу (не менше чим за три попередні роки), вивчення його організаційно-господарських особливостей та відмін (відстань від пункту здачі продукції та від пункту одержання мінеральних добрив, ступеня механізації даного господарства, забезпечення робочою та тяговою силою та ін.) [4, с. 41].

Вирішальним питанням організаційно-методичного характеру було забезпечення робіт кадрами, яких у ВУНДІАХ на той час бракувало, до того ж, складання ґрунтового-агрохімічних карт 35-ти МТС і колгоспів зони бурякосіяння у 1934 році було одним з основних розділів робіт для інституту [9, арк. 7]. Директор ВУНДІАХ І. С. Подвиг звернувся з заявкою до ВУАСГН, в якій наголошує на нестачі кадрів, відмітивши, що в розпорядженні інституту є 7 ґрунтознавців і 7 хімізаторів, які можуть бути терміново залучені до роботи з ґрунтового-хімічних досліджень бурякових МТС за рахунок відстрочки виконання і скорочення основної тематики інституту на 1934 рік [10]. Вказана кількість спеціалістів могла забезпечити керівництво роботою тільки по 15-ти бурякових МТС, в результаті чого інститут змушений був почати роботи по цих МТС, а також прийняти міри по залученню спеціалістів, аспірантів, студентів, землевпорядників від ВІУА, НКЗС УСРР та інших установ. Планувалося по мірі надходження спеціалістів збільшувати кількість роботи, включаючи інші МТС [11].

Для здійснення оперативного та методичного керівництва зазначених робіт по 35-ти бурякових МТС було призначено керуючу групу, яка відповідала за редагування звітів і карт, наукове опрацювання питань, які виникали в процесі роботи, теоретичне обґрунтування висновків, підбір і розподіл відповідних кадрів, фінансування робіт. До складу керуючої групи входили: Г. М. Самбур, О. М. Вишинський, О. І. Душечкін, М. М. Годлін, Н. Б. Вернандер. Інспектування робіт на місцях, крім зазначеної групи, проводив П. А. Костюченко. Керівництво групою було доручено Г. М. Самбуру [12], а загальне керівництво роботами очолив професор О. Т. Калачиков [13, арк. 137].

Відповідальним керівником по Всеукраїнській академії сільськогосподарських наук за проведення ВУНДІАХ робіт щодо складання ґрунтових агрохімічних карт 35-ти бурякових МТС наказом № 37 по Академії було призначено Д. Й. Каплана [14].

Особливість методики польових дослідів 1934 року полягала в тому, що всі без винятку досліді закладались в колгоспах на відносно великих ділянках – 0,1 га, які допускали без особливих труднощів проведення на них польових робіт тими темпами та прийомами, які застосовувалися в даному господарстві. В наслідок цього, як правило, досліді проводили в господарській сівозміні колгоспів, а не виносили на окремі ділянки. Повторність дослідів була прийнята дворазова, їх проводили на певному, заздалегідь обраному варіанті ґрунту, що був найбільш поширений на територіях обслідуваних МТС [15, с. 184].

О. Т. Калачиков, в статті «В. В. Докучаев и его творческое наследство в Советской Украине» [16, с. 62] повідомляє, що виробнича цілеспрямованість ґрунтових робіт 1934 року і наступних років дещо відрізнялася від науково-дослідних робіт минулого періоду в Україні. Він виділяє характерні риси нової методики: а) нерозривність польових дослідів з вивчення ефективності добрив і загального морфолого-генетичного польового дослідження та лабораторно-хімічного вивчення складу ґрунту; б) детальне ознайомлення з агротехнічним комплексом, який застосовували на дослідній ділянці, та перспективне розроблення агрокомплексу для забезпечення подальшого збільшення елементів родючості ґрунтів і врожаю.

Автор акцентує увагу на значному прискоренні темпів складання ґрунтових карт внаслідок застосування нової методики, адже агроном-ґрунтознавець працював не ізольовано, а в комплексі з іншими фахівцями.

Виходячи з потреб довести висновки до поля сівозмін, ґрунтово-агрохімічні зйомки території повинні бути досить великого масштабу, який відповідав би вимогам тогочасного виробництва.

Масштаб, прийнятий в роботах 1934 року, був у більшості машинно-тракторних станцій 1:25000, а там, де зустрічався простіший ґрунтовий покрив, – у масштабі 1:50000.

Територіальна ґрунтова зйомка щільно була пов'язана з широкими лабораторними дослідженнями її агрохімічних властивостей. Для аналітичних робіт було взято близько 15 тис. зразків на різні типи аналізів. Більшість зразків, згідно з інструкцією, були змішані. Їх брали з таким розрахунком, щоб дати характеристику досліджуваним територіям з одночасним наближенням до конкретних ґрунтових відмін [7, арк. 4].

Всі матеріали добуті в процесі робіт (ґрунтова зйомка, хіміко-аналітичні дані про ефективність добрив і історія полів) були виражені у синтетичній формі: ґрунтово-агрохімічна карта МТС, монографія та матеріали для колгоспів (плани застосування добрив і ґрунтово-агрохімічна карта колгоспу). На ґрунтово-агрохімічній карті МТС і колгоспів виділено ґрунтові відміни, згідно з прийнятою ВУНДІАХ номенклатурою, а для практичних висновків у господарських умовах окремі ґрунтові відміни об'єднувалися в агровиробничі групи ґрунтів.

Порівнявши умови ґрунтоутворення, агрохімічну характеристику ґрунтів, а також ефективність добрив фахівці зробили висновок про характер ґрунтових відмін у межах окремих МТС, поєднавши їх в окремі групи [7, арк. 5].

Реалізація результатів дослідження у виробництві почалася ще під час польової роботи бригад, коли на основі вивчення ґрунтового покриву й ефективності добрив склалися перші замовлення на міндобрива для всіх колгоспів 35-ти машинно-тракторних станцій.

У зв'язку із закінченням роботи по ґрунтовим агрохімічним картам і потребою передати ці матеріали виробництву (буряковим МТС і колгоспам), Віце-президент ВУАСГН Тесленко в листі до директора інституту І. С. Подвига запропонував певний порядок розгляду й апробації матеріалів агрохімічних карт. За дорученням Академії професору Г. Г. Махову пропонувалося докладно ознайомитися з цими матеріалами і дати свої висновки [17].

Після закінчення всіх робіт та належного їх оформлення методично-керівна група ВУНДІАХ апробувала та перевірила всі виготовлені матеріали: ґрунтово-агрохімічні карти МТС і колгоспів, плани застосування добрив у колгоспах, а також монографії.

Остаточну апробацію матеріалів було проведено в Москві комісією НКЗС СРСР у складі представників «Главсвеклы» та ВІУАА.

На вченій раді ВІУАА з доповідями на тему «Результати обстеження 35 свекловичних МТС на Україні в цілях составлення почвенно-агрономических карт МТС и планов применения удобрений в колхозах» виступили О. І. Душечкін, Г. М. Самбур, І. А. Курапов. Аналогічні доповіді були заслухані по дослідженню 16-ти (заплановано – 15) бурякових МТС у Курській та Воронежській областях [5].

Доповідачами зазначалося, що ВУНДІАХ вчасно виконав дослідження 35-ти бурякових МТС і 909 колгоспів. Наведемо деякі дані досліджень: складено планів хімізації для колгоспів – 500; досліджено ґрунти загальною площею 1 082 920 га, планувалося – 880 000 га; для аналізів подано 16 000 ґрунтових зразків; агрохімічних і ґрунтових аналізів виконано 52 000; оформлено 33 ґрунтово-агрохімічні карти в 2-х примірниках. Повністю закінчено дослідження 20-ти МТС з монографіями, інші роботи були виконані на 95-98% [8].

Поставлене на розгляд вченої ради ВІУАА питання про результати досліджень 50-ти бурякових МТС на Україні та в Курській і Воронежській областях викликало у спеціалістів інституту велику зацікавленість. Активну участь у жвавому обговоренні по заслуханим доповідям взяли: академік О. К. Кедров-Зіхман, доктор сільськогосподарських наук А. Ф. Тюлін; професори: В. П. Кочетков, О. Т. Калачиков, Ф. В. Чириков; учені-спеціалісти ВІУАА: А. І. Поташев, В. А. Францессон, П. Г. Найдін та ряд інших спеціалістів.

Основна увага в обговоренні зосереджувалась на питаннях методичної роботи по складанню ґрунтово-агрохімічних карт окремих МТС і їх технічного оформлення, доопрацювання монографій та системи удобрень у сівозмінах, методики агрохімічного аналізу, норм добрив, окультуреності ґрунтів, методів хімічної меліорації та ряду інших питань [18, с. 53].

Підсумовуючи наслідки роботи вченої ради, було відмічено, що цінність проведених робіт по складанню ґрунтових агрохімічних карт полягає перш за все в тому, що вони дають основу для подальших наукових досліджень. Ця робота спонукала до перегляду і уточнення цілого ряду вже твердо встановлених положень теоретичного ґрунтознавства, агрохімії та дослідної справи, вирішення цілої низки надзвичайно цікавих питань як в теоретичному, так і у виробничому відношенні, а також вона є цінним фондом для поглибленої наукової діяльності в області агроґрунтознавства та агрохімії [18, с. 54].

Роботи по дослідженню ґрунтів на території 35-ти машинно-тракторних станцій були закінчені в 1934 році, але деякі матеріали потребували доопрацювання і в 1935 р. [13, арк. 144]. Особливо, напружений стан склався з оформленням монографій по МТС і з апробацією виконуваних робіт бригадами внаслідок неблагополучних для цього умов, а саме: була надзвичайна тіснота у приміщенні ВУНДІАХ, а подекуди взагалі відсутність необхідних приміщень для камерального опрацювання матеріалів, несвоєчасне виконання агрохіміялабораторіями механічних аналізів, а в добавок несвоєчасне й неповне фінансування інституту в IV кварталі 1934 року [9, арк. 2].

Не зважаючи на посуху 1934 року, результати досліджень в МТС дали змогу підтвердити та виявити ряд основних закономірностей щодо впливу добрив на різних за типами ґрунтів зони бурякосіяння на цукровий буряк, становили цінну основу для подальших ґрунтово-агрохімічних досліджень, які продовжувалися до 1937 року.

У 1935 р. з організацією Всесоюзного науково-дослідного інституту буряків (ВНДІБ) методичне керівництво здійснюваними роботами перейшло до цього інституту, а за ВІУАА залишилося загальне методичне керівництво, ВНДІБ зовсім не мав досвіду роботи по складанню ґрунтових агрохімічних карт, тому фактично УНДІСОЗ сам вирішував методичні питання. В цьому ж році було охоплено новими роботами ще 11 бурякових МТС. Але принцип єдності комплексних бригад 1934 року дещо порушився, оскільки сукупний обсяг робіт на МТС вимагав рівномірного дослідження як у частині ґрунтознавчих робіт так і з хімізації. Наприклад, спеціалісту-ґрунтознавцю часто доводилося працювати у двох бригадах з хімізації, тому, не порушуючи загального принципу побудови бригади як виробничої одиниці, було створено підбригади, або виробничі групи, які очолювали всі роботи по групі МТС ґрунтознавцями або хімізаторами [13, арк. 137-138].

Унаслідок набутого досвіду в 1934 році такі роботи, як інспектування, перевірка та приймання робіт були чітко налагоджені. Значно удосконалено й технічно краще оформлено картографічні роботи. Принципово новою особливістю у 1935 р. було запровадження чіткого госпрозрахунку окремих бригад, їхніх груп і виконавців, що фіксувалося спеціальними так званими «наряд-замовленнями» [15, арк. 138].

Методика польового дослідження ґрунтів МТС у 1935 р. як і торік, проводилася методом рекогносційного об'їзду всієї території МТС і подальшого суцільного детального дослідження ґрунтів колгоспів у масштабі 1:25 000. В окремих випадках, за умов нескладності ґрунтового покриву МТС, дослідження проводили в масштабі 1:50000. Картографічною основою для роботи в полі були господарчі плани колгоспів у масштабі 1:10000, рідше 1:25000 [13, арк. 143].

Під час польового дослідження було зібрано потрібні для лабораторних аналізів зразки ґрунту, що характеризували ґрунтові відміни всієї території МТС та їх окультурені варіанти. Були взяті індивідуальні зразки з орного та підорного горизонтів і змішані з одного горизонту для масових аналізів (рН, Н, Р₂О₅) й індивідуальні зразки з усього ґрунтового профілю за генетичними горизонтами для поглибленого вивчення з визначенням: гумусу механічного складу, ввібраних основ (Са, Mg, Na), нітрифікаційної здатності за Ваксманом, водної витяжки, солонцюватості та ін. [13, арк. 145].

Після закінчення польових робіт у 1935 р. УНДІСОЗ передчасно закінчив і якісніше оформив усі роботи по ґрунтових агрохімічних картах. На МТС роботи були здані в січні 1936 року.

У 1936-1937 рр. Український інститут соціалістичного землеробства остаточно опрацював методика складання ґрунтово-агрохімічних карт. До цієї роботи були залучені агроперсонал МТС, агрохімічні лабораторії МТС і колгоспний актив.

За постановою НКЗС СРСР всі роботи по складанню ґрунтово-агрохімічних карт МТС країни у 1936 р. було передано Всесоюзному науково-дослідному інституту буряків. Виконання цих робіт у 64 МТС по 5-ти областях УСРР: Київська, Одеська, Вінницька, Харківська, Чернігівська та МАРСР було покладено на 4 обласні дослідні сільськогосподарські станції: Київську (Миронівська), Вінницьку (Немирчанська), Харківську (Хос-Хос) та Чернігівську (Носівська). Методичне керівництво роботами за погодженням з Всесоюзним науково-дослідним інститутом буряків НКЗС СРСР доручив Українському науково-дослідному інституту соціалістичного землеробства [13, арк. 139].

На початку року, за пропозицією НКЗС значна частина кадрів УНДІСОЗ, що взяли участь у складанні ґрунтово-агрохімічних карт у 1934-1935 рр., були залучені до робіт в обласних дослідних станціях, що в значній мірі забезпечило потребу станцій в спеціалістах [13, арк. 140].

Для періодичного керівництва роботами по складанню ґрунтово-агрохімічних карт з початку року при УНДІСОЗ було організоване методичне бюро агрохімкарт у складі 8 осіб. Завідувачем бюро було призначено Г. М. Самбура, його замісниками – О. М. Вишинського та П. А. Костюченка. Для керівництва роботами склад бюро розподілено по областях: Київська – П. А. Костюченко, П. П. Гандзій; Чернігівська – Г.М. Самбур, О. М. Вишинський; Вінницька – А. І. Гуменюк, С. О. Середа, Харківська – М. Я. Гетте, П. З. Лісовал [13, арк. 139]. При всіх обласних станціях також були створені бюро агрохімкарт.

Принцип побудови бригад, що обслуговували МТС, було збережено попередній, але в процесі робіт виникли деякі недоречності стосовно інструктивно-методичного питання, які дещо ускладнювали діяльність обласних дослідних станцій.

На відміну від попередніх років передбачалося поглиблене дослідження агрофізичних властивостей ґрунтових відмін із визначенням у польових умовах водопропускної здатності ґрунту, вологомісткості та поруватості [13, арк. 147], оскільки раніше агрофізичні властивості ґрунту в проведених по МТС роботах (складання ґрунтово-агрохімічних карт) майже не визначалися. На цей великий недолік вказує Г. Г. Махов, звернувши увагу на недостатність, а то і взагалі відсутність агрофізичної оцінки різних способів обробітку ґрунту (Чернігівська область). Він акцентує увагу на ще одному недоліку, але вже методичного характеру – нестача потрібного у роботах над складанням ґрунтових карт планово-картографічного матеріалу як основи для нанесення даних ґрунтової зйомки, оскільки вона потребує достатньої геодезично-топографічної основи [19, с. 54].

Важливим моментом раціоналізації ґрунтознавчих робіт МТС за 1936-1937 рр. була спроба широкого залучення до їх виконання агроперсоналу МТС [19, с. 52]. У 1937 р. обласні дослідні станції УРСР склали ґрунтово-агрохімічні карти наполовину своїми силами, і наполовину силами МТС під керівництвом станцій. Так, на відміну від попередніх років за новою методикою силами агроперсоналу МТС із зазначених 64 складено карти в 40 МТС [13, арк. 162].

Досліджена у 1936 р. площа ґрунтів складала 1 498 996 га, що перевищує сумарну площу 1934-1935 рр. – 1 484 997 га, а загальна площа досліджуваної території досягла 2 983 993 га [13, арк. 163].

Всю картографічну роботу в бригадах інституту по МТС виконували спеціалісти-ґрунтознавці, які виготовляли картографії колгоспів у масштабі 1:10 000 для польової роботи і зводили польові матеріали на карту МТС. Після закінчення аналітичних робіт, карта перевірялась та коректувалася агрохімічними показниками та оформлялася у ґрунтово-агрохімічну карту. На карті були подані такі таблиці: 1. Номенклатура (з морфологічними показниками та зазначенням умов залягання і площі ґрунтів по МТС). 2. Агрохімічна характеристика. 3. Ефективність добрив під основні культури. 4. Експлікація ґрунтів МТС по колгоспах [13, арк. 145].

Порівнюючи умови ґрунтоутворення, агрохімічну карту ґрунтів, а також ефективність добрив під основні культури, можна зробити висновки про характер відмін і особливостей ґрунтових відмін у межах окремих МТС. Це дало можливість об'єднати МТС в окремі групи, розглядаючи їх, як «ключі» для майбутніх агроґрунтових макрорайонів, необхідних для планування удобрення.

Встановлено, що завдяки проведеним роботам усі колгоспи кожної МТС одержали карти ґрунтів своєї території та плани ефективності застосування добрив із рекомендаціями до них. Проведені роботи мали вагоме значення не тільки для досліджуваних МТС і колгоспів, як виробничих одиниць, а й для збагачення науки про ґрунти та добрива, примноження знань про складні природні, агротехнічні та організаційно-господарські процеси, під впливом яких збільшувалася врожайність.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Поляруш Е. Книга о социалистическом земледелии Советской Украины / Е. Поляруш // Социалистическое сельское хозяйство. – 1940. – № 7. – С. 121-125.
2. Летунов П. А. Состояние и перспективы почвенно-агрономических исследований в СССР / П. А. Летунов, И. А. Курапов, Е. М. Добролюбова // Советская агрономия. – 1939. – № 2-3. – С. 82-89.
3. Кошелев Ф. П. Социально-экономическая природа сельскохозяйственной артели и перспективы ее дальнейшего развития / Ф. П. Кошелев // Вестник Московского Университета. (Серия: Экономика, философии, права). – 1958. – № 3. – С. 13-28.
4. Калачиков А. Т. О построении системы удобрений в севооборотах колхозов свекловичных МТС на Украине / А. Т. Калачиков, А. М. Вишинский // Химизация социалистического земледелия. – 1935. – № 5. – С. 41-45.
5. О почвенно-агрономических картах МТС // Бюллетень Всесоюзной Академии с.-х. наук имени В. И. Ленина. – 1935. – № 4. – С. 52.
6. Постанова № 107 Наркомземсправ УСРР від 13/ІІІ.1934 року «Про обстеження 35 бурякових МТС» – ЦДАВО України. – Ф. 1055. – Оп. 1. – Од. зб. 1636. – Арк. 26-27.
7. Костюченко П. А. Дослідження ґрунтів території бурякових МТС при складанні ґрунтово-агрохімічних карт і планів застосування добрив в колгоспах. – ЦДАВО України. – Ф. 4759. – Оп. 2. – Од. зб. 151. – Арк. 52-54.
8. Агрохімічні карти в 35 МТС зони свеклосіяння // Бюллетень Всесоюзної Академії с.-х. наук імені В. І. Леніна. – 1935. – № 4. – С. 53.
9. Душечкин А. И. Характеристика работ, проводимых УНДИАХ'ом по составлению почвенно-агрохимических карт 35 МТС и планов химизации колхозов зоны свеклосіяння УССР в 1934 году. Тезиси доклада. – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Інститут рукописів. – Ф. XXVI, 202. – Арк. 1-7.
10. Проблемно-тематичний план н/д роботи н/д ін-та Агроґрунтознавства та хімізації сільського господарства на 34 р. який затверджено ВУАСГН. – ЦДАВО України. – Ф. 1055. – Оп. 1. – Од. зб. 1636. – Арк. 32-34.
11. Приказ №21-а по Всеукраїнській Академії с/х наук от 14/ІІІ-1934 г. – ЦДАВО України. – Ф. 1055. – Оп. 1. – Од. зб. 1636. – Арк. 43.
12. Приказ №29 по Всеукраїнському інституту Агрочововедення і хімізації сільськ. хоз. от 21.ІІІ.1934 г. – ЦДАВО України. – Ф. 1055. – Оп. 1. – Од. зб. 1636. – Арк. 2-3.
13. Складання ґрунтово-агрохімічних карт МТС та планів застосування добрив в колгоспах бурякової смуги УРСР. – ЦДАВО України. – Ф. 4759. – Оп. 2. – Од. зб. 127. – Арк. 133-170.
14. Наказ №37 по Всеукраїнській Академії с/г наук від 13/ІІІ-34 р. – ЦДАВО України. – Ф. 1055. – Оп. 3. – Од. зб. 5. – Арк. 184. Калачиков О. Т. Попередні висновки про ефективність міндобрив, внесених під цукровий буряк за дослідями, проведеними в колгоспах 35 МТС зони бурякосіяння в 1934 р. / О. Т. Калачиков, О. М. Вишинський // Труды Научно-дослідного інституту агроґрунтознавства та хімізації сільського господарства. – К.-Х., 1936. – Т. І. – С. 184-189.
15. Калачиков А. Т. В. В. Докучаев и его творческое наследие в советской Украине /

- А. Т. Калачиков // Почвоведение. – 1939. – № 1. – С. 58-65.
16. Лист до директора Українського інституту Агрогрунтознавства та хімізації с. г-ва. – ЦДАВО України. – Ф. 1055. – Оп. 3. – Од. зб. 8. – Арк. 45.
17. Результаты обследования 50 свекловичных МТС // Бюллетень Всесоюзной Академии с.-х. наук имени В. И. Ленина. – 1935. – № 4. – С. 53-54.
18. Махов Г. Г. Раціоналізація методики і техніки агрогрунтознавчих польових досліджень / Г. Г. Махов // Зернове господарство. – 1938. – № 2. – С. 51-56.

Гончаренко А., Пильтай О. Научно-исследовательские работы с почвенно-агрохимических исследований свекольных машинно-тракторных станций и их колхозов (1934-1937 гг. XX ст.).

В статье авторы в историческом аспекте освещают проблемы 30-х годов XX века по агропочвоведению, осуществляют анализ научно-исследовательских работ по почвенно-агрохимического исследований свекольных машинно-тракторных станций и их колхозов.

Ключевые слова: агропочвоведение, научно-исследовательская работа, исследование грунтов, сельское хозяйство, машинно-тракторные станции.

Honcharenko O., Pyltiai O. Scientific and experimental works from agrological agricultural chemistry researches of beet machine and tractors stations, their collective farms (1934-1937 years the XX-th century).

The problem of the 30-th years of the XX-th century in reference agrology are elucidated of historical aspects, analysis of leading the scientific and experimental works from agrological-agricultural researches of beet machine and tractors stations, their collective farms is realized of the authors..

Keywords: agrological, scientific and experimental works, research of soils, a study of soils, agriculture, machine and tractors stations.

Одержано 13.09.2012